

illius resarcitur, et simul etiam cedere in commodum operantis, quod habet non solum sub ratione meriti, sed etiam sub ratione satisfactionis, quia liberatio a culpa, etiam si ad divinum honorem pertineat, maximum commodum est satisfaciens; igitur, si in remissione peccati intervenit praedicto modo satisfactio condigna, interveniet etiam meritum de condigno.

15. Respondent aliqui Thomistae negando argumenti consequentiam, quia haec aequalitas est inter remissionem peccati, et ultimam dispositionem, quatenus utrumque est opus Dei, et juxta ejus sapientiam habent inter se commensurationem; non vero quatenus ille actus est ab homine, quia ut sic non habet proportionem dispositionis, sed solum ut proficiunt a gratia operante, a qua etiam habet quod sit justa satisfactio. Et videtur hoc habere fundamentum in Cajetano hic ad primum dubium; indicat enim actum peccatoris esse satisfactionem, ut est a gratia, non ut est a voluntate peccatoris. Sed haec doctrina neque est vera, nec solvit argumentum factum. Primum constat ex dictis sectione praecedenti probando tertiam conclusionem, ubi ostendi, actum peccatoris esse dispositionem ad gratiam, non ut est a solo auxilio, neque ut est a solo libero arbitrio, sed ut ab utroque simul, quia utriusque conditions essentialiter requirit ad rationem dispositionis; idem autem est de ratione satisfactionis, quia nec mente concipi potest quod actus sit satisfactio, nisi ut est ab homine satisfaciens, et a voluntate ejus, licet non sola, sed divinis auxiliis adjuta; ergo, si haec justitia divina attenditur ex satisfactione, necesse est ut attendatur non tantum inter opera Dei, ut Dei sunt, sed inter opus Dei, et opus hominis cum Deo operantis, id quod ex sequentibus amplius confirmabitur. Secundum patet, quia sicut satisfacere est opus gratiae, ita etemereri; ergo, si hic servatur ratio justitiae respectu satisfactionis, quamvis sit opus Dei, etiam servabitur respectu meriti, quamvis sit opus hominis; quia neque hoc est solius hominis, sed etiam gratiae, neque illud est solius gratiae, sed etiam hominis cooperantis illi, et utroque titulo non erit gratis remissio peccati, sed ex operibus. Imo etiam sequitur nihil prorsus remitti gratis peccatori praeter debitum carendi auxiliis gratiae necessariis ad contritionem. Imo, si proprie loquamus, neque debitum ipsum gratis remittitur, quia semper manet, quamdiu manet culpa; solum

ergo gratis donabitur peccatori, quod haec pena, scilicet, carere talibus auxiliis, non mandetur executioni; est autem valde absurdum concedere, Deum solam hanc penam gratis remittere, et non ipsam culpm, ac penam aeternam, ut ex supra dictis constat; alioqui etiam posset quis dicere peccatum solum remitti gratis, quia, cum ex se mereatur privationem etiam fidei et spei, Deus ex sua misericordia non exequitur hanc penam, sed has virtutes conservat in peccatore, ut per eas converti possit. Alia vero evasio ad hanc rationem excogitari posset, dicendo, remissionem peccati fieri gratis, quia, cum Deus de potentia absoluta posset hujusmodi satisfactionem non acceptare, libere et gratuitamente illam acceptet. Primum horum nos admittimus, et sequitur ex omnibus dictis, quia cum remissio peccati sit novum gratiae beneficium, etiam supposita contritione, nihil est quod absolute loquendo Deum necessitat ad illud praestandum, sicut rex gravissime offensus non cogitur subdito veniam concedere, etiamsi summis precibus illam efflagitet; igitur hac ratione poterit Deus dici gratis remittere, quia satisfactionem libere acceptat. Sed haec responsio haberet utrumque locum, si haec acceptatio esset omnino subsequens satisfactionem peccatoris, et non supponeret divinam promissionem ex parte Dei, et aequalitatem in opere peccatoris juxta predictam opinionem; nam, concurrentibus his duobus, intercedit propria ratio justitiae, ad quam sufficit quod ex tali suppositione Deus non possit non acceptare, quamvis absque illa posset, ut late in superioribus dictum est, et ipsam Christi satisfactione est declaratum, quia acceptatio, hoc modo facta, non est gratia quae misceatur solutioni, et diminuat aequalitatem ejus, sed est solum libera quedam voluntas seu promissio antecedens contractum, aequalens voluntati contrahendi, quae justitiam contractus non tollit.

16. Quarto et ultimo probatur a priori conclusio, quia contritio, ut est dispositio ad primam gratiam, et remissionem peccati, procedit ab homine, ut nondum grato, nec libero a peccato; ergo ut sic non potest habere valorem ad satisfaciendum Deo ad aequalitatem; ostensum enim in superioribus est, solam gratiam creatam sanctificantem non esse sufficientem, ut actus ab ea procedens habeat valorem condignum ad satisfaciendum Deo pro culpa mortali; ergo a fortiori persona, ut prius natura carens hac gratia, etulti-

mo effectu ejus, qui est remissio peccati, non est sufficiens ad conferendum tantum valorem actui, cum nondum intelligatur sancta et justa. Et confirmari potest haec ratio exemplo supra adducto de homine creato in puris naturalibus, et peccante mortaliter contra Deum, finem naturae; ille enim, quamvis actu naturali amoris Dei, vel doloris de peccato, converteretur, non satisfaceret ad aequalitatem pro tali peccato; ergo neque nunc satisfacit; est enim eadem proportio.

17. *Argumentorum solutio.*—Ad argumenta contraria sententiae facilis est ex dictis responsio. Ad primum respondetur, negando in justificatione peccatoris intercedere veram ac propriam justitiam ex parte Dei respectu ipsiusmet peccatoris, cuius signum sufficiens est, quod in Scriptura sacra nunquam hoc opus justitiae tribuitur, sed misericordiae, ut vidimus; unde nunquam vocatur merces aut corona justitiae, vel aliis similibus titulis, quae justitiam indicent; unde peccator, quantumvis contritus sibi esse videatur, nunquam audebit dicere: *Debita mihi est remissio peccati, tanquam corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex*, sed orabit semper: *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et: Propitius esto mihi peccatori.* Unde Augustinus, tractans predicta verba Joannis, in expositione illius epistolae, de venialibus docet esse intelligenda, vel certe si ad mortalia extendantur, intelligenda sunt cum distributione accommodata; est enim Deus fidelis et justus remittens nobis peccatis nostris, fidelis nobis, justus Christo, cui justitia servatur, quando nobis propter eum peccata remittuntur. De qua justitia posset etiam intelligi alter locus ad Hebreos 6, quamvis vera responsio sit, ibi non esse sermonem de remissione peccati, sed de mercede debita bonis meritis, quae superveniente peccato mortificata fuerunt, quae, si homo resipiscat, illiusque peccati veniam obtineat, ex justitia debetur, quamvis peccati remissio ex misericordia comparata sit. At vero non tam proprie ac stricte de justitia loquendo, sed late, ut solum dicit quamdam proportionem et decentiam bonorum operum, et debitum connaturalitatis unius rei ad aliam, sic verum est reperiri iustitiam in justificatione peccatoris, et sic loquitur D. Thomas, in citato loco, 1 p.; haec enim est generalis ratio justitiae, quae dicitur inveniri in omnibus operibus Dei; et idem solum voluit D. Thomas accommodare ad

opus justificationis. Servatur autem predicta proportio, sive consideres illam dispositionem, seu dilectionem Dei secundum se; sic enim habet eam proportionem cum gratia seu caritate, quam actus cum proprio habitu; sive illam species ut opus Dei, sic enim magnam congruentiam ac proportionem habet, ut, cui Deus suam dilectionem infundit, peccata etiam remittat; sive denique ut est opus hominis; nam etiam est valde consuetaneum, ut facienti homini quod in se est per divinam gratiam ad recompensandam injuriam, Deus non deneget illius remissionem.

18. Ad secundum negatur assumptum, praesertim quoad secundam partem. Et ratio in summa est jam tacta, quia deest illi actui valor necessarius ex parte personae satisfaciens, ut satis declaratum est, et responsum ad omnia que ibi tanguntur, praeter ultimum verbum de promissione divina; ad quod breviter dicitur, hanc promissionem non fundari in dignitate et aequalitate operis, prout est a tali operante, et ideo non continere pacatum ad justitiam pertinens, sed solum simplicem promissionem, seu decretum Dei immobile de hoc beneficio praestando peccatori penitenti, in quo talis conditio requiritur ut sit capax et dispositus ad tale beneficium recipiendum. Alioqui eodem arguento probaretur posse hominem mereri primam gratiam per talem dispositionem, quia etiam de hac re facta est missio. De quo legi protest Bellarmin., lib. 1 de Justific., c. 21.

SECTIO X.

Utrum possit homo satisfacere pro culpa propria mortali, saltem imperfecte.

1. Questio intelligitur per vires supernaturales gratiae Dei, nam per solas naturae vires certum est non posse hominem satisfacere pro peccato in Deum commisso, etiam imperfecte, maxime pro illo peccato, quod est avercio a Deo fine supernaturali, ut a fortiori constabit ex dicendis sectione sequente, et latius traditur in materia de gratia, ubi ostenditur opera solius liberi arbitrii, quae a gratia non proficiuntur, nullo modo esse dispositiones ad dona supernaturalia gratiae; unum autem ex his operibus est remissio peccati; ergo talia opera nullo modo sunt dispositiones neque meritum hujus doni; ergo neque esse possunt satisfactio aliqua pro peccato; talis enim satisfactio, quamvis imperfecta, aliqua:

lis dispositio est, saltem imperfecta et remota, ad peccatum tollendum. Quoad hoc ergo in his etiam est verum illud Pauli, 2 ad Corinth. 3: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, scilicet, quod ad salutem animæ conferat.*

2. *Prima sententia.* — De operibus ergo factis per auxilium gratiæ, et præsertim de illo opere quod est ultima dispositio ad gratiam, quæstio præsens versatur, in qua non nulli Theologi negant posse peccatorem etiam hoc modo imperfecto satisfacere pro culpa sua. Quam sententiam mordicus hic defendit Medina; rationes autem omnes, quas adducit, magis procedunt de satisfactione perfecta quam de imperfecta. Probatur ergo primo ex illo principio, quod remissio peccati gralis datur, nam quod fit ex aliquali satisfactione, quamvis non sit omnino exacta, non fit omnino gratis; sed remissio peccati omnino gratis datur; ergo nulla præcedit satisfactio etiam imperfecta. Secundo, quia si nostra dispositio esset satisfactio, saltem imperfecta, etiam esset meritum imperfectum primæ gratiæ et remissionis peccati, quod appellant meritum de congruo; consequens autem est falsum: ergo. Sequela patet ex supra dictis, ostendimus enim a satisfactione ad meritum, optimum sumi argumentum in præsenti materia. Minor late tractatur a Theologis, de gratia et merito disputantibus, et interim de illa legi potest Soto, 2 de Natur. et gratia, c. 14. Et ratio breviter est, quia hæc dispositio ordine naturæ antecedit gratiam et charitatem, et ideo ut sic est informis; nihil ergo prodesse potest in esse meriti vel satisfactionis, juxta illud 1 ad Corinth. 13: *Si charitatem non habuero, nihil mihi prodest.* Unde Concilium Tridentinum, tota sess. 6 et 14, solam rationem dispositionis agnoscit in nostris actibus respectu remissionis peccati, non vero rationem meriti vel satisfactionis. Tertio, quia ubi intercedit alia satisfactio perfecta, non est necesse ut aliquid aliud acceptetur in satisfactionem imperfectam; sed in justificatione impi intercedit et applicatur perfecta satisfactio Christi, propter quam omne remittitur peccatum; ergo non est necesse ut actus ipsius hominis acceptetur in satisfactionem imperfectam, sed solum ut dispositio ad hoc, ut justificatio voluntaria sit et convenienti modo fiat.

3. *Secunda sententia.* — *Quomodo ratio imperfectæ satisfactionis in contritione peccatoris inveniatur.* — Contraria sententia, ut ex-

stimo, est communis Theologorum, nam imprimis qui ponunt satisfactionem perfectam, a fortiori hoc sentiunt; deinde ex aliis aucto-ribus D. Thomas, in 4, d. 14, q. 1, art. 1, q. 5, hac ratione dicit pœnitentiam virtutem esse partem justitiae, quia reddit Deo debitum ex justitia, et quamvis non possit reddere æquale offendæ præcedenti, reddit quod sibi est possibile; sed satisfacere nihil aliud est quam recompensare injuriam; ergo hoc facit peccator per ultimam dispositionem, et perfectam peccati detestationem. Et hac ratione addit idem D. Thomas, eadem d., q. 2, art. 1, pœnitentiam aliquo modo tollere efficienter peccatum per actum suum, quia aliquo modo tollit inæqualitatem, quod est satisfacere; et d. 14, q. 1, a. 1, expressius docet satisfactionem esse actum hujus virtutis, et a. 2 sic ait: *Non potest homo satisfacere, si ly satis æqualitatem quantitatis importet; contingit autem, si importet æqualitatem proportionis, et hoc sicut sufficit ad rationem justitiae, ita sufficit ad rationem satisfactionis.* Et in solutionibus argumentorum id apertius docet ac declarat, et infra, hac 3 p., q. 83, articulo tertio, eamdem doctrinam confirmat, et juxta eam recte intelligi potest alius locus supra tractatus, ex 1 p., q. 21, art. 4, ad 4, quod nimis hoc ratione aliqualis ratio justitiae licet imperfecta in justificatione peccatoris interveniat. Et Scholastici communiter in 4, d. 1, 14, 15 et 17, et in 3, d. 20, q. 2, ubi Richardus, q. 4, conclus. 5; Medin., codic. de Pœnitent., tractat. 3, q. 1; Ferrar., 4 Contr. gent., c. 54, huic favent sententia, neque aliquem ex antiquis expresse reperio qui eam negaverit. Et nisi de vocibus tantum laboremus, non video cur aut quomodo negari possit. Primo ergo statuendum est aliquam esse posse satisfactionem imperfectam, loquendo in genere de satisfactione, ut inter homines etiam intercedere potest; nam satisfactio consistit in recompensatione injuriae, quæ ex parte satisfaciens, ut formalem rationem satisfactionis habeat, requirit ut hoc animo et intentione fiat; ex parte vero ejus cui fit satisfactio, ad summum requiri potest quod talem actionem in recompensationem injuriae exigat vel acceptet, aut saltem acceptare teneatur, modo in superioribus declarato. Quod si illa actio, ut a satisfaciente progredivit, sit moraliter æquivalens injuriae, erit æqualis seu perfecta satisfactio, prout nunc loquimur; si autem illa actio non adæquet injuriam, aliquam tamen proportionem, seu vim, licet

imperfectam habeat ad illius recompensacionem, erit imperfecta ad satisfaciendum. Non est tamen dubium quin possit is, qui injuriam intulit, illam hac intentione exhibere, ut saltem prout potest recompensem injuriam, imo etiam ad hoc teneatur, quia, qui non potest integræ restituere, tenetur saltem ex parte, si potest; ergo et injuriam recompensare, saltem imperfecte, si perfectly non potest. Atque eadem ratione potest creditor talem recompensationem exigere, vel ea contentus esse; est ergo talis satisfactio imperfecta possibilis, et qui inter homines hoc modo recompensat injuriam, sine dubio aliqualiter satisfacere dicitur, quamvis imperfecte. Pari ergo ratione potest esse hominis ad Deum imperfecta satisfactio; nam et homo potest quod in se est facere, ut recompensem injuriam, et Deus potest talem recompensationem exigere, et illa contentus esse; ergo in eam actionem hoc modo factam vere ac proprie convenit nomen et ratio imperfectæ satisfactionis. Solum superest probandum ita contingere in contritione seu dispositione peccatoris; hoc autem facilime ostendi potest, nam imprimis, quod actus contritionis, quamvis non sit exacta recompensatio injuriae, tamen quantum est de se, habeat ad hoc munus aliquam proportionem, evidentissime ostendunt rationes factæ duabus sectionibus proxime præcedentibus, pro illis opinionibus quæ satisfactionem æqualem huic actui attribuunt, et res est per se adeo clara, ut necesse non sit rationes illas repeteret, aut amplius urgeare. Rursus, quod peccator possit aut debeat hoc saltem modo recompensare divinam injuriam, cum non possit perfectiori, certissimum etiam est, ut constat ex modo loquendi Scripturæ, Michææ 6: *Indicabo tibi, homo, quid Dominus requirat a te, utique facere iudicium, etc.; Ezech. 18: Si impius egerit pœnitentiam, et fecerit iudicium et justitiam, vita vivet; et c. 33: Si impius egerit pœnitentiam a peccato suo, feceritque iudicium et justitiam, vita vivet;* et similia testimonia passim reperiuntur in Scriptura, et supra citata sunt. Et proprium pœnitentiae motivum, ut a caritate distinguitur, in hoc consistit, ut ad recompensandam injuriam et destruendam illam eo modo quo potest, formaliter tendat, ut ex materia de pœnitentia constat. Deinde quod Deus exigat a peccatore hunc modum recompensationis illi possibilem, ex eisdem Scripturæ locis satis constat. Imo proprium pœnitentiae præceptum, prout a præcepto caritatis distin-

debitum justitiae, etiam est verum remissionem fieri omnino gratis; si autem excludat omnem diligentiam vel cooperationem ex parte peccatoris, concedo non dari illi veniam omnino gratis, quia aliquid ab eo exigitur, et aliquid de suo cum divina gratia offerre debet ut remissionem obtineat. Ad secundum, omissa nunc disputatione de merito de congruo, quæ non est hujus loci, respondeatur, si meritum de congruo existimetur tale esse quod proprium debitum justitiae inducat, negandam esse sequelam; item, si dicat congruitatem amicabilem, seu in mutua ac propria amicitia fundatam, clarum est non repuriri in contritione, ut est a peccatore nondum justificato, quia nondum intelligitur amicus; si vero, quod magis habet usus, meritum de congruo latius pateat, prout ipsam generalis significatio vocis exigere videtur, non requiret amicitiam in operante, nam peccator per actus morales ei gratia factos meretur de congruo aliqua majora auxilia; satis ergo erit quod actus habeat proportionem quamdam ejusdem ordinis, et decentiam ac congruitatem inter opus hominis et donum Dei. Sicque concedenda erit sequela; neque est cur quidam scholastici moderni ab hoc modo loquendi tantum abhorreant in actibus supernaturalibus, et maxime in perfecto actu contritionis, cum Sancti Patres frequenter eo modo loquantur. Augustinus, epist. 89, q. 4, de superbo divate dicit: *Licet mortuus apud inferos torqueatur, tamen si pauperis ulcerosi, qui ante januam ejus contemptus jacebat, misertus fuisset, mereretur et ipse misericordiam.* Et epist. 105 ad Sextum, col. 3, clarius dicit: *Neque ipsa remissio peccati sine aliquo merito est, neque enim nullum est meritum fidei, qua ille dicebat: Deus, propitius esto mihi peccatori; et descendit hic justificatus.* Similiter Ambrosius, l. 10 in Lue. 23, agens de lacrymis Petri: *Lavant, inquit, lacrymæ delictum quod voce pudor est coquiteri, lacrymæ non veniam postulant, sed merentur, et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lacrymis tuis.* Et plures alios refert Bellarminus supra, qui hanc sententiam constanter defendit. Neque illi obstat locus Pauli, *Si caritatem non habeam, nihil mihi prodest, tum quia intelligitur nihil prodesse ad meritum vitae æternæ, vel ad proprium meritum de justitia; tum etiam quia non est omnino sine charitate, qui Deum jam super omnia amat.* Concilium autem utens nomine dispositionis tanquam certiori, non excludit alias rationes

morales quæ in hac fere includuntur. Ad tertium respondeatur, illo fere argumento uti haereticos hujus temporis ad excludendas nostras satisfactiones; sicut ergo satisfactio Christi non excludit nostram condignam, ubi talis esse potest, scilicet, pro poena, ita etiam non excludit imperfectam, ubi major esse non potest, scilicet pro culpa. Sed instabit fortasse quis, nam ex discursu facto non videtur solum probari satisfactio imperfecta, sed etiam perfecta; quando enim ab aliquo exigitur quantum potest, summa satisfactio exigitur; et qui hoc modo satisfacit, perfecte satisfacere censendus est. Respondeatur perfectionem satisfactionis non attendi ex potestate satisfactionis, sed ex aequalitate rei ad rem; et ideo, licet talis homo possit dici perfecte satisfacere suæ obligationi, quia nemo ad impossibile obligatur, non tamen perfectam satisfactionem exhibere, quæ ad aequalitatem in re constituendam necessaria esset. Dices: ergo hoc modo etiam homo per vires naturæ posset satisfacere imperfecte per naturalem dolorem et amorem, si Deus majorem non exigeret, nec vires gratiæ daret ad illum eliciendum, et illo vellet esse contentus. Respondeatur posse Deum id facere de potentia absoluta, illam tamen vix mereri nomen satisfactionis, etiam imperfectissimæ, tum propter maximam improportionem illius actus; tum etiam quia non exigitur ab illo homine totum id quod absolute posset præstare. Et ob eamdem rationem, in justificatione quæ nunc fit per attritionem cum sacramento, non ita proprie dicta imperfecta satisfactio invenitur.

SECTIO XI.

Utrum saltē pro peccato veniali possit purus homo Deo satisfacere.

1. Materia hujus dubitationis proprium habet locum, et ex professo tractanda est inferiorius, q. 87; hic tamen omnino pretermitti non potuit, brevissime vero attingenda est, solum ut videamus quomodo in hoc etiam super ei satisfactio Christi satisfactionem puri hominis. Prima ergo sententia referri potest quorumdam scholasticorum, qui non solum per gratiam, sed etiam per vires naturæ, affirmant posse hominem satisfacere pro peccato veniali, et illud a se expellere, vel sustinendo proportionatam poenam, ut sentiunt Scot. in 4, d. 21, q. 1; et Gabriel, d. 16, q. 5, art. 1; vel per actum moraliter bonum, et peccato veniali contrarium, ut existimat Durand., in

4, d. 16, q. 2, et d. 21, q. 1. Sed hanc sententiam existimo valde falsam, et errorem sapere Pelagi; generaliter enim omnis peccati remissio in Scriptura sacra gratiæ Dei Christi quoque tribuitur, ut patet ad Rom. 4, 1 Joan. 1 et 2; et idem sumitur ex Conciliis Milevitani, cap. 6, 7 et 8, et Arausicanu II, cap. decimo quarto, et 22, et ex Tridentino, sess. 6, c. 11, ubi dicit illam esse justorum vocem: *Dimitte nobis debita nostra,* quæ exponit esse peccata venialia, quæ justi postulant a Deo remitti. Et ratio breviter est, quia sine divina gratia nihil potest homo facere, quod ad æternam vitam consequendam conferat; certum est autem remissionem peccati venialis multum conferre. Ac deinde ad quamcumque satisfactionem vel meritum de condigno apud Deum, constat necessariam esse gratiam sanctificantem, sine qua homo est inimicus Deo; et inimico nihil potest esse a Deo debitum de justitia, ut supra dicebamus. Itaque, certum hoc loco sit, alibi enim probabitur fusius, hominem purum, non justificatum, non posse condigne satisfacere pro peccato veniali. Procedit ergo quæstio de homine justo, et de facto habet locum tantum in peccato proprio; nam de alieno certum est non posse unum satisfacere pro culpa alterius, etiam veniali; posset tamen id queri de potentia absoluta; ex his vero quæ dicemus, adjunctis his, quæ in sect. 7 dicta sunt, relinquuntur definitum.

2. Secunda ergo opinio est, hominem justum non posse satisfacere de condigno pro veniali peccato; quam tenet Petr. Soto, in Instit. sacerd., lect. 18, de Pœnit., quam solum probat ex principio posito, quia remissio peccati venialis est opus divinæ gratiæ; et ita in Oratione Dominica illam petimus ut gratuito a Deo donandam, cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra.* Vim etiam facit in verbo remissionis, quod liberalitatem indicat; nam debitum, quod plene solvit, non remittitur; et hanc sententiam tribuit D. Thom., 3 p., q. 87, art. 4.

3. Tertia vero sententia extreme contraria esse potest, hominem justum posse ex justitia rigorosa, et omnino perfecta, satisfacere pro venialibus peccatis. Quia actus amoris Dei super omnia est ita perfectus, ut repugnet etiam peccatis venialibus, et procedens ab homine grato videtur esse non solum aequalis, sed etiam majoris valoris, quam sit totum debitum venialis peccati; aliunde vero homo gratus in se habet sufficiens princi-

pium, ratione cuius debentur illi omnia auxilia necessaria ad hujusmodi actum efficientem, et valorem illi præstandum; quia propter peccatum veniale, nec privatur homo gratia, nec contrahit debitum carendi auxiliis necessariis et sufficientibus ad hujusmodi actum; nihil ergo hic deest ad justitiam non solum aequalem, sed etiam rigorosam. Nam, licet hæc satisfactio supponat gratiam, tamen non supponit gratiam factam post contractum debitum peccati venialis, nec primario datum in ordine ad finem consequendi remissionem talis peccati; sed solum supponit gratiam ante obtentam per baptismum vel aliam priorem dispositionem, seu aliud sacramentum; hoc autem nihil prorsus videtur derogare perfectioni justitiae, præsertim cum homo non satisfaciat per ipsam gratiam quasi formaliter, sed per fructus justitiae quos ipse homo sibi comparat, tanquam dominus suorum actuum, gratiæ Dei cooperando. Quod vero istimet actus sint etiam ipsius Dei, et per auxilium speciale fiant, ac denique possint esse aliis modis debiti, non videtur magis derogare perfectioni hujus justitiae, quam justitiam Christi minuere, in cuius actibus fere eadem inveniri possunt, ut saepè in superioribus est dictum. Unde concludi videtur, quod attinet ad perfectionem justitiae, hunc effectum non minus exacte fieri posse a puro homine, quam ab ipsomet Christo.

4. Dico tamen primo, simpliciter et absolute posse hominem justificatum satisfacere de condigno pro veniali peccato, atque adeo ex justitia, et non mere gratis illius remissionem consequi. Hanc sumo ex D. Thoma, infra, q. 87, 3, ad 3, ubi simpliciter concedit remitti peccatum veniale virtute alicuius satisfactionis; neque in articulo quarto dicit contrarium, sed solum dicit, ad hanc satisfactionem esse gratiam necessariam; et in 1. 2, q. 72, art. 5, dicit peccatum veniale esse reparabile per virtutem intrinsecam, in quo potissimum differt a mortali, id est, per virtutem gratiæ, quam non tollit, sicut mortale; non est ergo reparabile per solam gratuitam remissionem; quia hæc non habet propriæ intrinsecum principium in homine; sed per condignam satisfactionem, cuius principium est gratia, quæ in homine manet. Et eamdem sententiam fortiori ratione docent Scot., Durand., Gabriel, et alii supra citati, et expresse Palud., in 4, d. 16, q. 1, numero vigesimo septimo et sequentibus, et Richard., in 4, d. 17, articulo primo, q. 7. Et probatur, qui